

BİRLEŞİK ZAMANLAR ÜZERİNE

On The Compound Tenses

Dr. Süleyman EFENDİOĞLU *

Ali Osman SOLMAZ **

ÖZET

Türkçedeki zengin zaman ifadelerinin doğru tespiti ve doğru öğretilmesi Türkçenin ifade gücü açısından oldukça önemlidir. Ancak dilimizde özellikle birleşik zaman konusu şu ana kadar hakkıyla incelenmiş değildir. Mevcut dil bilgisi kitaplarının hemen hepsi bu konuda oldukça yüzeysel bilgiler vermekte ve içerik itibarıyla birbirinin tekrarı olmaktan öteye gidememektedir. Biz bu makalede Türkçede bilinen birleşik zamanların dışında *olmak* yardımcı eylemi ile kurulan birkaç farklı birleşik zaman kavramından bahsedeceğiz.

Anahtar kelimeler: Türkçe, dil, dil bilgisi, kip/zaman

ABSTRACT

Correct define of rich time expressions in Turkish and teaching correctly are quite important in terms of expression ability of Turkish. But in our language compound tense subject has not been examined properly until now. Almost all of existing gramer books give quite superficial information and this books show a lot of similarity eachother in respect of content. In this article besides known compound tense in Turkish we will mention a few different compound tense concept which it is made with a auxililary verb *become*.

Keywords: Turkish, language, grammar, mood/tense

Giriş

Türkçe dünya üzerinde çok köklü geçmişe sahip ender dillerden biridir. Bugün dilimizin yazılı tarihini takip edebildiğimiz kaynaklar yaklaşık VI. yüzyıla dayanmasına rağmen Türk dilinin aslında binlerce yıllık bir geçmişe sahip olduğu ispat edilmiş gibidir.¹ Dolayısıyla Türkçe yüzyıllar boyunca farklı coğrafyalarda işlene işlene günümüze ulaşmış ve gerek söz varlığı gerekse anlatım gücü itibarıyla dünyanın önemli dilleri arasında yerini almıştır. Biz bu makalede dilimizin ifade zenginliğinin büyük bir kanıtı sayılabilecek birleşik zaman konusuna eğilecek ve şu ana kadar göz ardı edilen birkaç farklı birleşik zaman kavramı üzerinde durmaya çalışacağız. Türkçedeki zengin zaman ifadelerinin doğru şekilde öğretilmesi dilimizin yeni

* Atatürk Üniversitesi, Ağrı Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, Türk Dili Okutmanı

** Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ABD, Doktora Öğrencisi

¹ Doğan Aksan, En Eski Türkçe'nin İzlerinde, Simurg Yay., İstanbul 2000, s. 138

kuşaklara daha iyi kavratılmasının önemli bir aşamasını oluşturmaktadır. Bilindiği üzere bir cümlenin olmazsa olmaz unsuru yüklemidir ve zaman kavramı da yargıyla beraber yüklemde gizlidir. Bu sebeple zamanların tespiti ve doğru sınıflandırılması Türkçenin ifade gücünün iyi kavratılmasıyla doğru orantılıdır. Fakat ne yazık ki dilimizde özellikle birleşik zaman konusu şu ana kadar hakkıyla incelenmiş değildir. Mevcut dil bilgisi kitaplarının hemen hepsi bu konuda oldukça yüzeysel bilgiler vermekte ve içerik itibarıyla birbirinin tekrarı olmaktan öteye gidememektedir. Örneğin gramer kitaplarında birleşik zamanın şimdiye kadar sadece ek-fiilli (imek /i-/) şekilleri verilmiş ve hep buna göre bir tasnif yapılmıştır.

Hikâye Birleşik Zamanı (fiil+zaman eki+i-di)

Rivayet Birleşik Zamanı (fiil+zaman eki+i-miş)

Şart Birleşik Zamanı (fiil+zaman eki+i-se)

Oysa **olmak** fiilinin eskiden beri **imek** ek fiili ile aynı anlamda ve görevde kullanıldığı herkes tarafından bilinmektedir. Çünkü **ermek** durum fiilinin yanı başında **olmak / bolmak** oluş fiili, Eski Türkçeden beri açıkça yardımcı fiil işleyişinde görülmektedir.² Öyle ki BANGUOĞLU, **olmak** fiilinin isim, sıfat ve bazı sıfat-fiillere gelerek oluş ve kılışın zamanı ve tarzıyla ilgili birleşikler yarattığını dile getirmiş ve bu birleşikleri de “karmaşık fiiller” şeklinde adlandırmıştır.³ Ancak imek ek-fiilinin yanında **olmak** fiili ile birleşik zaman yapılışı üzerine kaynaklarda herhangi bir bilgi yer almamakta “olmak” fiili sadece birleşik fiiller bahsinde ele alınmaktadır. Dil bilgisi kitaplarının çoğunda **olmak** fiilinin, aldığı zaman eklerine göre farklı zaman anlamları taşıdığı belirtilmiş fakat birleşik zaman anlamı bildirdiği hususuna değinilmemiştir. Zeynep KORKMAZ, bu konuyu “Bir Yanı Sıfat-Fiil Bir Yanı Yardımcı Fiil Olan Birleşik Fiiller (Karmaşık Fiiller)” başlığıyla ele almış **-miş olmak** yapısı için şunları söylemiştir: “Geçmiş zaman sıfat-fiillerinin olumlu veya olumsuz biçimleriyle kurulan bu yapı, birleşik fiilin içinde bulunduğu zamandan daha önce gerçekleşmiş olan bir oluşu gösterir.”⁴ Tufan DEMİR ise konuya “Eylemlerin ‘olmak’ Yardımcı Eylemi ile Kurduğu Birleşik Eylemler” başlığıyla değinmiş; **olmak** fiilinin aldığı kip eklerine göre farklı zaman anlamları taşıdığını belirtmiştir.⁵ Haydar EDİSKUN da “İkinci Öbek Filler” başlığıyla konuya yüzeysel de olsa yer vermiştir.⁶ Muhittin BİLGİN “Türkçe’deki Yardımcı Eylemler”⁷, Mehmet HENGİRMEN ise “Yardımcı Eylemler”⁸ başlığı altında konuya sadece birleşik fiil yapma yönüyle yaklaşmışlardır.

² Tahsin Banguoğlu, Türkçenin Grameri, TDK Yay., Ankara 1998, s. 482

³ Tahsin Banguoğlu, age. s. 482-488

⁴ Zeynep Korkmaz, Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi), TDK Yay., Ankara 2003, s. 801-803

⁵ Tufan Demir, Türkçe Dil bilgisi, Kurmay Yayınları, Ankara 2005, s. 350-353

⁶ Haydar Ediskun, Türk Dil bilgisi, Remzi Kitabevi, İstanbul 2005 (10. Basım), s. 239

⁷ Muhittin Bilgin, Anlamdan Anlatıma Türkçemiz, Ankara 2002, s. 398

⁸ Mehmet Hengirmen, Türkçe Dil bilgisi, Engin Yayınevi, Ankara 1997, s. 266-267

Hemen tüm gramer kitaplarında bu mevzu benzer tarzda ele alınmış ve aslında bu tür fiillerin zaman açısından farklılıklar ihtiva ettikleri kısmen belirtilmiştir. Ancak konu birleşik zamanlar bahsine bir türlü sokulmamıştır. Bizce aşağıda da görüleceği üzere sıfat-fiil üzerine getirilen **olmak** fiilinin aldığı kipe göre farklı anlamlar taşıması, farklı zamanlar ifade etmesi, konunun birleşik zamanlardan ayrı ele alınamayacağını ortaya koymaktadır.

Gürer GÜLSEVİN, VII. Milletlerarası Türkoloji Kongresindeki bildirisinde bu konu üzerinde durarak, kip ve zamanlarla ilgili yeni adlandırma önerileri sunmuş ve bu konuda ufuk açıcı bazı tespitler yapmıştır.⁹ Bu bildiriye **olmak** fiilinin de **imek** ek fiili gibi kullanılabilceği belirtilerek *içer idi* yapısının terk edilmiş bir alışkanlığı; *içer oldu* yapısının ise yeni başlamış alışkanlığı ifade etmekte kullanıldığı belirtilmiştir.¹⁰

Bizim özellikle üzerinde durduğumuz yapı, bir sıfat-fiilin üzerine **olmak** fiilinin birleşik zamanlardaki gibi kip/zaman eki getirilmesiyle oluşmaktadır. Sıfat-fiillerin zaman anlamlarını tamamen kaybetmediği, hatta Türkçenin tarihi dönemlerinden başlayarak günümüze kadar zaman anlamlarını koruduğu düşünülürse¹¹ durum daha iyi anlaşılacaktır. Öyleki Efrasiyap GEMALMAZ, Türkçedeki birleşik zaman çekimlerinde ek eylemden önce gelen kip/zaman eklerini sıfat-fiil (partisip) ya da isim-fiil (matar) kabul etmiştir.¹² Örnek olarak **oku-muş+o-tu+m** yargısını **oku-muş+ol-du+m** şeklinde ifade ettiğimizde yapı itibariyle bu iki yüklem arasında herhangi bir fark yoktur. Sadece, ikinci örnekte ek eylem yerine *ol-* yardımcı eylemi kullanılmıştır ve her iki örnekte de “**oku-muş**” ifadesi aslında adlaşmış bir sıfattır: “**okumuş** (insan) **idim**” veya “**okumuş** (insan) **oldum**”. Ancak partisiplerin (sıfat-fiillerin) bir yönüyle zaman anlamı ihtiva etmeleri, çeşitli birleşik zaman çekimlerini ortaya çıkarmıştır. Bu açıdan bakıldığında Türkçede ek eylemin (imek fiili) yanında *olmak* yardımcı eyleminin de farklı kategorilerde birleşik zaman çekimleri kurabileceği muhakkaktır.

Örnekler:

a) Temel eylemin belli bir zaman içinde başlayıp devam ettiğini ya da edeceğini bildiren birleşik zaman örnekleri:

görür oldu, gezer oluyor, yüzer olduk, konuşur olmuşlar, sevinir olacaksınız, gider olsun, görüşür olmalıyız, gezer oluyormuş, oturur olacaktınız, anlamaz olduk, bakmaz olmuşlar, sormaz olaydık, sevmez olsun, bilmez olalım, gelmez olur mu?, yürüyor olacağım, bekliyor olacağız, çalışıyor olacaksın, geziyor olacaktım, bakıyor olsam, biliyor oldular, öğreniyor olmuşuz, araştırıyor olurduk, kandırıyor olsaydı vb.

⁹ Gürer Gülsevin, VII. Milletler arası Türkoloji Kongresi, İstanbul 1999

¹⁰ Gürer Gülsevin, a.g.b.

¹¹ Muharrem Ergin, Türkçe Dil bilgisi, Bayrak Yay., İstanbul 1998, s. 570

¹² Efrasiyap Gemalmaz, Standart Türkiye Türkçesi (STT) ile İlgili Yazılar, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yay., Erzurum 1994, s. 8, 43

b) Temel eylemin daha önce olup bittiğini, sonuçlandığını anlatan birleşik zaman örnekleri:

varmış olmalı, gelmiş oldum, okumuş olacağım, gezmiş olacaksınız, bitirmiş olacaklar, görüşmüş oldu, yazmış olsa, duymuş olurduk, kırmış olursun, tanışmış olayım, konuşmuş oluruz, görmemiş ol, okumamış oldu, çalışmamış olmalılar, bekletmemiş oluruz vb.

c) Temel eylemin, sözün söylendiği zamandan sonra yapılacağını anlatan birleşik zaman örnekleri:

öğrenecek oldum, bilecek olsak, gelecek olmuşuz, görüşecek olsaydık, okunacak olmuş, yazılacak olaydı, bilecek olmalı, uyuyacak oluyor, değişecek olsa, bakılacak olur, gelmeyecek olsa, okumayacak olduk, okumayacak olur mu? vb.

Biz yukarıdaki örnekler arasından, günümüz Türkçesinde oldukça yaygın kullanılan **-yor olacak** ve **-miş olacak** yapıları üzerinde duracak ve bunların bilinen birleşik zamanların dışında anlamlar taşıyan nasıl farklı birleşik zamanlar oluşturduğunu ortaya koymaya çalışacağız.

-yor olacak

Bu yapıda yer alan *-yor* ve *-ecek* ekleri bilindiği üzere Türkçede bazı basit ve birleşik zaman kuruluşlarında ayrı ayrı kullanılmaktadır:

- yor (şimdiki zaman),
- yordu (şimdiki zamanın hikâyesi),
- yormuş (şimdiki zamanın rivayeti),
- yorsa (şimdiki zamanın şartı);
- ecek (gelecek zaman),
- ecekti (gelecek zamanın hikâyesi),
- ecekmiş (şimdiki zamanın rivayeti),
- ecekse (şimdiki zamanın şartı) gibi.

Bizim incelemeye çalıştığımız **-yor olacak** yapısı ise yukarıda görülen kip/zaman kavramlarının dışında oldukça farklı bir anlam bildirmektedir:

Gelecek yıl üniversiteye gideceğim. (Gelecek zaman)

(Söylenen Zaman)-----→(Üniversiteye gidilecek zaman)

Gelecek yıl üniversiteye gidiyor olacağım. (Gelecekte şu an yapılacak)

(Söylenen zaman)-----→(Üniversiteye başlama)-----→(Belirtilen zamanda işin başlayıp devam edeceği tasarlanıyor.)

Yarın piknik yapacaksınız. (Gelecek zaman)

(Söylenen Zaman)----- →(Piknik zamanı)

Yarın piknik yapıyor olacaksınız. (Gelecekte şu an yapılacak)

(Söylenen Zaman)-----→(Piknik başlayacak)-----→(Belirtilen zamanda pikniğin devam edecek olması tasarlanıyor.)

Pazartesi günü taşınacağız.

(Söylenen Zaman)----- →(Taşınma zamanı)

Pazartesi günü taşınıyor olacağız

(Söylenen Zaman)-----→(Taşınma başlayacak)-----→(Belirtilen tarih geldiğinde taşınma işi sürüyor olacak)

Bunların dışında birleşik zamanlardan *-yordu* (şimdiki zamanın hikâyesi) ile *-yormuş* (şimdiki zamanın rivayeti)'nin Türkçede geçmiş zamanda devam eden olayları anlatmak için kullanıldığı bilinmektedir. Burada geçmiş zamanda meydana gelen olayın, belirtilen zamanda devam ettiği bildirilmektedir. Bu noktadan hareketle Türkçe dil bilgisinde gelecekte belirtilen zamana ulaşıldığında işin devam edeceği anlamını taşıyan bir basit ya da birleşik zaman mevcut değildir. Yani *-yordu* yapısının gelecek zaman anlamı taşıyan şekli yoktur. Bu zaman ifadesini ancak *-yor olacak* yapısıyla ifade edebiliriz. Aşağıdaki örneklerde bunu rahatlıkla görebiliriz:

Dün saat 3'te çarşıda dolaşıyorduk (Geçmiş zamanda süreklilik)

Yarın saat 3'te çarşıda dolaşiyor olacağız (Gelecek zamanda süreklilik)

Beni aramışsın, evde uyuyordum. (Geçmiş zamanda süreklilik)

Beni ararsan, evde uyuyor olacağım. (Gelecek zamanda süreklilik)

Geçen yıl üniversiteye hazırlanıyordu. (Geçmiş zamanda süreklilik)

Gelecek yıl üniversiteye hazırlanıyor olacak. (Gelecek zamanda süreklilik)

On yıl önce orada yaşıyordular. (Geçmiş zamanda süreklilik)

On yıl sonra orada yaşıyor olacaklar. (Gelecek zamanda süreklilik)

Ayrıca “*-yor olacak*” yapısını hikâye, rivayet ve şart birleşik zamanlarına uyarlayarak katmerli birleşik zamanlar da elde edebiliriz:

Şimdi çarşıda dolaşiyor olacaktık.

Parkta oturuyor olacaktı.

İyi çalışsaydı üniversiteye gidiyor olacaktı.

Yarın bu saatte evde uyuyor olacaktı.

Bizi okulda bekliyor olacaktı.

Biz gittiğimizde havuzda yüzüyor olacaktılar.

Gitmeye hazırlanıyor olacaktı.

Orada yaşıyor olacaktınız.

Yukarıdaki örneklere baktığımızda **-yor olacak** yapısının gelecek zamandan ve şimdiki zamandan farklı bir anlam taşıdığı görülmektedir. Gelecek zamanda işin ileride yapılacağı, şimdiki zamanda işin söylenen anda yapıldığı anlatılır, **-yor olacak** yapısında ise gelecekte belirtilen zamanda işin başlamış ve devam ediyor olduğu anlatılmaktadır. Yani gelecek zaman gerçekleştiğinde iş devam ediyor olacaktır. Böylece **-yor olacak** yapısının Türkçede farklı bir kip/zaman kavramı oluşturduğu şüphesizdir. Bu zamana terim olarak “Devam eden gelecek zaman” veya “Gelecek zamanda süreklilik” isimleri verilebilir. Bu zamanın kişilere göre olumlu-olumsuz ve soru şekillerini tablo hâlinde şu şekilde gösterebiliriz.

Şahıs	Olumlu	olumsuz	Soru
I. Tekil kişi	<i>gidiyor olacağım</i>	<i>gidiyor olmayacağım / gitmiyor olacağım</i>	<i>gidiyor olacak mıyım?</i>
II. Tekil kişi	<i>gidiyor olacaksın</i>	<i>gidiyor olmayacaksın / gitmiyor olacaksın</i>	<i>gidiyor olacak mısın?</i>
III. Tekil kişi	<i>gidiyor olacak</i>	<i>gidiyor olmayacak / gitmiyor olacak</i>	<i>gidiyor olacak mı?</i>
I.Çoğul kişi	<i>gidiyor olacağız</i>	<i>gidiyor olmayacağız / gitmiyor olacağız</i>	<i>gidiyor olacak mıyız?</i>
II.Çoğul kişi	<i>gidiyor olacaksınız</i>	<i>gidiyor olmayacaksınız / gitmiyor olacaksınız</i>	<i>gidiyor olacak mısınız?</i>
III.Çoğul kişi	<i>gidiyor olacaklar</i>	<i>gidiyor olmayacaklar / gitmiyor olacaklar</i>	<i>gidiyor olacaklar mı?</i>

-miş olacak

Bu yapı (-miş olacak) gelecek zaman anlamı taşıyor gibi görünse de aslında gelecek zamandan oldukça farklı durumlarda kullanılmaktadır.

Örnekler:

Haftaya bu konuyu bitireceğiz. (Gelecek zaman)

(Söyleme Zamanı)----- →(Bitirme işi burada yapılacak)

Haftaya bu konuyu bitirmiş olacağız.(Gelecekte tamamlanmış)

(Söyleme Zamanı)------(Konu bitecek)----- →(Belirtilen zaman)

Hemen yola çıkın, üç saate oraya ulaşacaksınız. (Gelecek zaman)

(Söyleme Zamanı)----- → (3 saat sonra buraya varılacak)

Hemen yola çıkın, üç saate oraya ulaşmış olacaksınız. (Gelecekte tamamlanmış)

(Söyleme Zamanı)----- (3 saat sonra ulaşılabak)----→(Belirtilen zamanda ulaşma işi tamamlanmış olacak.)

Yarın odunu taşıyacağız. (Gelecek zaman)

(Söyleme Zamanı)----- →(odun taşınması burada yapılacak)

Yarın odunu taşımış *olacağız*. (Gelecekte tamamlanmış)

(Söyleme Zamanı)----- (odun taşınmış)----- →(Belirtilen zaman)

Birleşik zamanlardan, *-miş olacak* yapısına nispeten benzeyen, *-acakmış* (gelecek zamanın hikâyesi) de aslında *-miş olacak* ifadesinden oldukça farklıdır. Bu farklılığı aşağıdaki örneklerde açıkça görmek mümkündür:

Babası yarın sabah İstanbul'a gidecekmiş. (Gitme işi yarın yapılacak.)

Babası yarın İstanbul'a gitmiş olacak. (Gitme işi yarın tamamlanmış olacak.)

Haftaya üniversite sınavına gireceklermiş. (Sınav haftaya olacak.)

Haftaya üniversite sınavına girmiş olacaklar. (Belirtilen zamanda sınav tamamlanmış olacak.)

Arkadaşlar, bu odunları salı günü taşıyacaktıyız. (Odunlar Salı günü taşınacak.)

Arkadaşlar, bu odunları salı günü taşımış olacağız. (Salı günü taşıma işi bitmiş olacak.)

Hava durumuna göre havalar hafta sonu soğuyacakmış. (Hafta sonu havalar soğuyacak.)

Hava durumuna göre havalar hafta sonu soğumuş olacak. (Hafta sonuna gelmeden havalar soğuyacak, hafta sonuna ulaşıldığında havalar soğumuş olacak.)

Ayrıca *“-miş olacak”* yapısını da hikâye, rivayet ve şart birleşik zamanlarına uyarlayarak katmerli birleşik zamanlar elde edebiliriz:

Dün işe başlamış *olacaktım*.

Erken kalksan işi bitirmiş *olacaktın*.

Sınıf süpürülse derse girmiş *olacaktık*.

Hani gitmiş *olacaktınız*?

Gitmeseydi çoktan tanışmış *olacaktılar*.

Yarın buraya gelmiş *olacaktınız*.

Hafta sonuna kadar mektupları göndermiş *olacaktınız*.

Biz gittiğimizde çıkmış *olacaktınız*.

Bir aya kadar ölmüş *olacaktınız*.

Bunları işitmemiş *olacaktınız*.

Onu sevmiş *olacaktınız*.

Eşyaları götürmüş *olacaktınız*.

Görüldüğü üzere **-miş olacak** yapısı da gelecek zamandan farklı anlamlar taşımaktadır. Burada yapılması düşünülen ve gelecekte yapılacak olan iş, gelecekte belirtilen zamanda gerçekleştirilmiş olacaktır. Yani gelecek zamana ulaşıldığında iş tamamlanıp bitmiş olacaktır. Burada **-miş olacak** yapısı ulaşılabilecek zamanda işin tamamlanıp, biteceğini belirtirken; gelecek zaman /-ecek/ kipinde ve gelecek zamanın rivayetinde /-ecekmiş/ işin sadece gelecekte yapılacağı bildirilmektedir. Böylece **-miş olacak** yapısının da Türkçede farklı bir kip/zaman kavramı oluşturduğu ortadadır. Bu zamana da terim olarak “Tamamlanmış gelecek zaman” veya “Gelecekte bitiş” isimleri verilebilir. Bu zamanı tablo halinde şöyle gösterebiliriz.

Şahıs	Olumlu	olumsuz	Soru
I. Tekil kişi	<i>gitmiş olacağım</i>	<i>gitmiş olmayacağım / gitmemiş olacağım</i>	<i>gitmiş olacak mıyım?</i>
II. Tekil kişi	<i>gitmiş olacaksın</i>	<i>gitmiş olmayacaksın / gitmemiş olacaksın</i>	<i>gitmiş olacak mısın?</i>
III. Tekil kişi	<i>gitmiş olacak</i>	<i>gitmiş olmayacak / gitmemiş olacak</i>	<i>gitmiş olacak mı?</i>
I.Çoğul kişi	<i>gitmiş olacağız</i>	<i>gitmiş olmayacağız / gitmemiş olacağız</i>	<i>gitmiş olacak mıyız?</i>
II.Çoğul kişi	<i>gitmiş olacaksınız</i>	<i>gitmiş olmayacaksınız / gitmemiş olacaksınız</i>	<i>gitmiş olacak mısınız?</i>
III.Çoğul kişi	<i>gitmiş olacaklar</i>	<i>gitmiş olmayacaklar / gitmemiş olacaklar</i>	<i>gitmiş olacaklar mı?</i>

SONUÇ

Dil bilgisi kitaplarımızda genellikle benzer şekillerde incelenen birleşik zamanlar konusunun aslında daha genişletilebileceği ve dilimizde farklı zaman ifadeleri taşıyan yapıların mevcut olduğu açıkça görülmektedir. Türkçede ek eylemin (imek fiili) oluşturduğu birleşik zamanların yanı sıra **olmak** yardımcı eylemi de çeşitli/değişik birleşik zaman çekimleri meydana getirmektedir. Bize göre dilimizin ifade zenginliklerini ortaya koyma açısından, “kip ve zaman” konusuna **olmak** yardımcı fiili ile yapılan tüm zamanlar dâhil edilmeli ve bu yönde konuyu geliştirecek çalışmalara bir an önce ağırlık verilmelidir.

KAYNAKLAR:

- AKSAN, Doğan, En Eski Türkçenin İzlerinde, Simurg Yay., İstanbul 2000
- BANGUOĞLU, Tahsin, Türkçenin Grameri, TDK Yay., Ankara 1998
- BİLGİN, Muhittin, Anlamdan Anlatıma Türkçemiz, Ankara 2002
- DEMİR, Tufan, Türkçe Dil bilgisi, Kurmay Yayınları, Ankara 2005
- EDİSKUN, Haydar, Türk Dil bilgisi, Remzi Kitabevi, (10. Basım) İstanbul 2005
- ERGİN, Muharrem, Türkçe Dil bilgisi, Bayrak Yay., İstanbul 1998
- GENCAN, Tahir Nejat, Dil bilgisi, Ayraç Yay., Ankara 2001
- GEMALMAZ, Efrasiyap, Standart Türkiye Türkçesi (STT) ile İlgili Yazılar, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yay., Erzurum 1994
- GÜLSEVİN, Gürer, Türkiye Türkçesindeki Zaman ve Kip ekimlerinde Birleşik Yapılar zerine, VII. Milletler arası Türkoloji Kongresi, İstanbul 1999
- HENGİR MEN, Mehmet, Türkçe Dil bilgisi, Engin Yayınevi, Ankara 1997
- KORKMAZ, Zeynep, Türkiye Türkçesi Grameri (şekil Bilgisi), TDK Yay., Ankara 2003